

Suomalainen äärioikeisto tutkimuksen kohteena

■ TOMMI KOTONEN

Dan Koivulaakso, Mikael Brunila ja Li Andersson: *Äärioikeisto Suomessa*. Into Kustannus 2012.

Dan Koivulaakson, Mikael Brunilan ja Li Anderssonin teos *Äärioikeisto Suomessa* on alkukevään Jyväskylän tapahtumien vuoksi noussut mediahuomion kohteeksi. Kirjan tekijöiden taus-

toista, motiiveista ja heidän muusta toiminnastaan on puhuttu paljon, mutta itse kirja on jäänyt sivurooliin. Teos on monelta kantilta kiinnostava myös akateemisen lukijan näkökulmasta.

Kyseessä ei ole akateeminen tutkimus, vaan teos kuuluu lähinnä tutkivan journalismin kategoriaan, jollaisena sitä tulee arvioidakin. Teoksessa nojaututaan kuitenkin melko laajaan lähdeaineistoon, jonka joukossa on myös akateemisia tutkimuksia. Siten Koivulaakson, Brunilan ja Anderssonin työ kertoo omalla tavallaan myös siitä, mikä on tutkimuksen nykytila.

Oireellista on käsitteiden hienoinen sekavuus. Teoksessa käytetään kirjan nimessä mainitun äärioikeiston sijaan yleisesti muun muassa termiä fasismi oikeiston ääri-ilmiöiden kuvaamiseen. Lähtökohtana on ollut Roger Griffinin määritelmä fasismista ”palingeneettisenä ultranationalismina” – liikkeenä, joka äärimmäiseen nationalismiin tukeutuen ylläpitää ajatusta kansallisesta ja vallankumouksellisesta uudelleen syntymisestä, mikä johtaa ”uuteen yhteiskuntaan”. Fasismiin näin määriteltynä viitataan toistuvasti.

Jos halutaan etsiä nimenomaan suomalaisen äärioikeiston ominaispiirteitä, Griffinin fasismin määritelmä tuntuu tarpeettoman ahtaalta eikä toimi analyttisenä työkaluna arvioitaessa suomalaiselle äärioikeistolle ominaisia piirteitä. Suomalaisia toimijoita ei teoksessa myöskään nähdä tämän määritelmän mukaisesti fasistisina muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Siten on hieman harhaanjohtavaakin, että erityisesti teoksen alussa käsitellään laajalti juuri Griffinin määrittelemää fasismia.

Oikeistoradikalismia tai äärioikeistoa käsittelevä nykytutkimus puhuu fasismista melko harvoin. Käsitteenä se kuuluisikin oikeastaan vain italialaisen maailmansotien välisen ajan äärioikeistoliikkeen yhteyteen, kuten muun muassa politiikantutkija Paul-Erik Korvela on todennut. Esimerkiksi kansallissosialismi on siitä erillinen liike, jolla on oma aatehistoriansa. Koivulaakson ja kumppaneiden teoksessa kuitenkin myös kansallissosialistit luetaan fasisteihin, kuten Suomen Vastarintaliikettä kuvaavasta, hieman erikoisesta muotoilusta käy ilmi: ”Vastarintaliike ei ole vain oikeistoradikaali, se on kansallissosialismia ajava fasistinen järjestö” (s. 186). Griffinin määritelmän fasismista järjestö toki täyttää.

Päästessään pahimmista käsitteellisistä karikoista teos kertaa melko yksityiskohtaisesti, vaikkei kovin analyttisesti, suomalaisen äärioikeiston eri puolia ja kentän kehitystä. Kytöksä haetaan erityisesti kansainvälisistä ympyröistä kotimaisten vaikutteiden eritelyn jäädessä sivurooliin. Tämä on ymmärrettävää sen vuoksi, että suomalaisen äärioikeiston historiaa ei kylmän sodan ajalta ole oikeastaan vielä edes kunnolla tutkittu.

Sotia edeltävän ajan äärioikeistoon tai fasistisiin ja kansallissosialistisiin liikkeisiin ei viitata juurikaan, vaikka tutkimustietoa olisi. Sieltä olisi kenties ollut haettavaa kytkeä nimenomaan suomalaisen äärioikeiston ja oikeistoradikalismien erityispiirteisiin. 1930-luvun aatevirtauksia on arvioitu jonkin verran myös käsitteellisesti esimerkiksi Toivo Nygårdin, Lauri Hyvämäen ja Risto Alapuron teoksissa.

Suomessa äärioikeiston ja fasismin käsittehistoria on toisaalta tunnetusti sikäli mutkikas, että molempia ilmaisuja on erityisesti kylmän sodan aikana käytetty poliittisista vastustajista likimain puoluekanasta riippumatta. Tämä mutkisuus selittänee osaltaan kansainvälisten yhteyksien painottumisen analyysissä. Joitakin yhteyksiä myös kotimaisiin esikuviiin olisi kuitenkin löydettävissä teoksen esittelemien liikkeiden edustajien esittäminä. Esimerkiksi ”maahanmuuttokriittisen liikkeen” historiaa teoksessaan *Maassa maan tavalla – maahanmuuttokriittikin lyhyt historia* kuvannut, itsekin liikkeessä toiminut Milla Hannula on todennut liikkeen juurien löytyvän jo 1970-luvun oikeisto-oppositiosta, erityisesti Kauko Kare mainitaan esikuvaksi.

Äärioikeisto Suomessa -teoksessa korostetaan niin sanotun kolmannen tien merkitystä sekä ulkomaisen että suomalaisen äärioikeiston pyrkimyksissä muuttua salonkikelpoiseksi toimijaksi avoimesti kansallissosialismin ja rotuoppien puolesta liputtavien ääri-liikkeiden sijaan. Tämä kolmannen tien korostaminen näkyy erityisen vahvana Suomen Sisua koskevassa keskustelussa. Kolmannella tiellä tarkoitettiin erottautumista niin kommunismista kuin liberalismistakin ilman, että sorruttaisiin rotuideoologiaan. Rotuoppien tilalle nostettiin kulttuurinen pluralismi, jossa korostettiin suvaitsevaisuutta suhteessa kansojen kirjoon, mutta haluttiin niiden pitävän omat, luonnolliset reviirinsä ja säilyttävän ikiaikaiset kulttuuripiirteensä.

Teoksen pohjalta jää epäselväksi, missä määrin organisatoriset ja ideologiset muutokset heijastelevat

ryhmittymien omia strategiapohdintoja, ja mikä osa siitä on reaktiota äärioikeistolaisten järjestöjen kieltämiselle tai toiminnan muunlaiselle estämiselle. Erityisesti Saksassa 1990-luvun alussa äärioikeiston keskittyminen löyhempiin ja ideologisesti vähemmän selvärajaisiin verkostoihin oli seurausta lukuisien perinteisemmin organisoitujen järjestöjen kieltämisestä. Samoin voisi suomalaisen kentän hajanaisuuden ja keskusjohdon puutteen 1970-luvulla ja myöhemminkin katsoa olleen seurausta poliittisesta toimintaympäristöstä, hajanaista verkostoa oli hankalampi jäljittää ja kontrolloida.

Kolmannen tien retoriikka ei ole Suomessa aiemminkaan ollut täysin tuntematonta. Jo 1950-luvun Malmö-liikkeessä, virallisesti *Europäische Soziale Bewegung*, toimi yksittäisiä suomalaisia. Tämä ruotsalaisen Per Engdahlin johdolla perustettu liike pyrki kokoamaan sotien jälkeen hajaannustilaan joutuneen äärioikeiston kommunisminvastaiseen rintamaan. Samalla pyrittiin vähentämään kärjekkäintä rotuideologiaa ainakin liikkeen julkisissa esiintymisissä. Myös selkeästi kansallissosialistisilla ohjelmilla 1950-luvulla esiintyneet suomalaiset pienryhmät muuttivat näkemyksiään kommunismia patoavan projektin nimissä. Vastavankaltauksia äänenpainoja käytti 1970-luvulla muun muassa Paul Bernoulli-Vesterä, joka höysti tekstejään voimakkaan antikommunismien ohella myös kolmannen tien talousretoriikalla. Hänen teoksiaan julkaisi Kauko Kareen Alea-kirja.

Käsiteltäessä Suomen Vastarintaliikettä kirjassa tuodaan hyvin esille liikkeen viimeaikaiset pohjoismaiset yhteydet. Tässäkin yh-

teydessä olisi olemassa selkeitä historiallisia paralleleleja. Jo 1970-luvulla Suomessa toimi Nordiska Rikspartiet, joka Ruotsista käsin johdetusti pyrki kehittämään äärioikeistolaisia soluja eri puolille Suomea. Kyseessä oli Vastarintaliikkeen tavoin selkeästi kansallissosialistinen liike.

Kylmän sodan ajan äärioikeistolaisten toiminta sekä heidän yhteytensä eduskuntapuolueisiin kaipaivat tarkempaa tutkimusta. Päällisin puolin tarkasteltuna kytköksiä on moneen suuntaan. Esimerkiksi Pekka Siitoin yritti ennen julkinatsiksi ryhtymistään politiikkaan niin SMP:n, SKYP:n kuin kokoomuksenkin riveistä. Siitoin sai myös tukijoita muun muassa perustuslaillisista vielä ”kääntymyksensä” jälkeenkin. Ulkoparlamentaarinen oikeisto-oppositio, kuten Kareen Itsenäisyyden puolesta ry, sai myös äärioikeistolaisissa järjestöissä toimineita henkilöitä riveihinsä.

Suomen Sisun toiminta eri puolueissa ja erityisesti perussuomalaisten piirissä ei siten ole äärioikeiston toimintaa pidemmällä perspektiivillä tarkastellen mikään uusi ilmiö. Soluttautuminen salonkikelpoisempien toimijoiden joukkoon oli Suomessakin jo 1970-luvulla selkeä, strateginen tavoite ainakin osalle äärioikeistoa. Viime vuosikymmenien kehitys näyttäytyy tässä kuitenkin heidän kannaltaan onnistuneemmalta.

Sinällään kiinnostava teema on kirjassa laajalti käsitelty ”maahanmuuttokriittisten” suorittama käsitteellinen kaappaus, jossa he ovat vallanneet maahanmuuttoon liittyvässä keskustelussa itselleen käsitteiden määrittelyoikeuden ja siten pelikentän keskeisimmän aseman.

Onkin selvää, ettei maahanmuuttokeskustelua ja maahanmuuttovastaisuutta voi arvioida vain perussuomalaisten tai äärioikeiston näkökulmasta, yhtä tärkeä osa tässä on muiden puolueiden epäonnistumisella määritellä oma näkökantansa aiheeseen.

Kokonaisuudessaan *Äärioikeisto Suomessa* on melko informatiivinen teos erityisesti ääriliikkeiden toimijoiden taustojen kartoittamisen osalta. Hajanaisesta ilmiöstä jää kuitenkin käteen hieman hajanainen kuva, eikä jossain määrin ongelmallinen käsitteiden käyttö ainakaan tilannetta helpota. Tietokirjana teos puolustaa kuitenkin hyvin paikkaansa, vaikka se kuvastaakin osaltaan myös tutkimuksen ongelmakohtia.

Kirjoittaja on jyvaskyläläinen yhteiskuntatieteiden tohtori ja politiikan-tutkija.